

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**De Nieuwe En Naauwkeurige Neederlandse Hovenier,
Onderwyzende hoe hier te Lande, onder dit Climaat een
Thuin, met zyn Parken, Paaden, Glintingen en Heiningen
wel zal aangeleid, en hoe de Boomen aan ...**

Te Leyden, 1735

Offening en regte Behandeling der Moes-Tyuynen. Tweede Deel

[urn:nbn:de:bsz:31-139361](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-139361)

BEHANDLING
in het begin veldbouw
of open veldbouw
wordt digt aan de
vrijheid wel meer
wordt, en ten einde
overzichten, of veldbouw

OEFFENING,
EN
REGTE BEHANDLING
DER
MOES-TUYNEN.
TWEEDE DEEL.

OPFFENING
EN
REGTE BEHANDLING
DER
MOESTUYNEN
TWEEDE DEEL

M O

Kan hebb
van

D

bragd; ma
vroent
dagelike
tussen wy
een gedeel
zyn beh
schrande
de de v
nabur se
lyk voor
maar z
voor de
ke zy v

VERKLAARING

Van alles dat men uyt een goede

M O E S - T U Y N

Kan hebben in yder MAAND van het JAAR, als ook van het geen dat men in yder van die Maanden behoord te doen.

De ervarentheyd leerd ons wel, dat de Aarde in het algemeen genomen, byna in alle getyden iets kan voortbrengen zonder eenig buyten gewoon behulp; dewyl'er in der daad geen getyde van het Jaar is dat niet iet voort en brengd; maar wy zien ook door een daar mede strydende ervarenisse, dat onze Lugtstreek te koud is, om ons een dagelykse vrugtbaarheyd te geeven; en dewyl'er ondertussen byna geene dagen zyn, in, en op welke men niet een gedeelte van zyn voedsel en onderhoud uyt zyn Moestuyn behoord te kunnen hebben, zo behoord het tot de schranderheyd der Tuyniers, te bezorgen dat geduurende de vyf of ses Maanden, wanneer de Aarde door de nabuurschap van de Zon begunstigd, niet alleen gemaklyk voortbrengt het geen men dagelyks van nooden heeft, maar zelfs ook een genoegzaame voorraad uytleverd voor de overige vyf of ses Maanden, geduurende dewelke zy van haare gewoonlyke werkingen als beroofd is.

I 2

Nu

Nu zyn onder de onvrugtbare en dorre Maanden, die haar gemeenlyk het meest tegen het Bouwen stellen, de laatste 14 dagen van November, de gantse December en Jannari, mitsgaders de eerste 14 dagen van Februari: de selheyd van het Vriezen welke in dien tyd gewoon zyn het Aardryk hard te maaken en te verkouden, gevoegd by de menigvuldige Sneeuw die het gemeenlyk bedekt, doen alle Vegetabile of Groeiende werkingen ophouden, en wel zodanig dat de vrugtbaarste Aarde, die welke zulks minst is, gelyk word.

Niet tegenstaande alle deze veranderingen, is 'er in de Winter nog werks genoeg te doen, om niet gants ledig te zyn, en men kan het zo bezorgen, dat 'er om het gebrek te vermyden, altyd nog het een of het ander uyt de Moestuyn te haalen is; en om zulks te weeten zal ik aanwyzan wat in yder Maand van het Jaar te doen is, en ordens-halven aldus beginnen met die van

JANUARY.

In *January* maakt men Beddens, om vroege Komkommers en Saladen te zaaijen, het zy in Vooren of onder de Klok; men vlegt mede Stroo-matten, om des noodig zynde deze soorten van Zaaden te dekken; men graaft de Aspergies, Zuuring, Patientie en Bernagie uyt; slegt de oude Bedden van het voorleden Jaar, brengt de verrotte Mest over de Landen die men verbeteren wil; legtse ook afzonderlyk op zyn zelven, omze tot nieuwe Bedden te bereyden op zyn tyd; men bind de Bladen van groote Latouw die niet gekropt is boven toe, met Roggestroo omze te doen kroppen, of ten minsten Wit te doen werden, indienze anders sterk genoeg zyn om het binden te kunnen verdraagen.

Om de Mest-bedden te bereyden zo moet men zulx doen met nieuwe Paarde-mest, of ten hoogsten met een derdedeel oude vermengt, mits dat deze laatste droog en niet verrot is: want de verrotte, gelyk mede de Mest van Ossen, Koeijen en Verkens &c. is tot het maaken van dusdanige Bedden geenzints bekwaam, zo om datze weynig of geene hitte die noodzaaklyk is, heeft, als om dat gemeenlyk de verrotte Mest verzelt is van een kwade Reuk, welke tot in de Planten die men daar op teeld overgaat, en dezelve een kwade smaak byzetten.

By nieuwe Mest verstaatmen zulke, die maar een of uyerlyk twee nagten voor Bedding van de Paarden heeft gediend.

By oude Mest verstaatmen, die, terwylze nieuw was in een drooge plaats op een hoop is gelegd, en zo gebleeven gedurende de Zomer, om in de Winter te dienen tot dekking van de Artischokken, Chichoryen &c. of om daar van verheeven Bedden te maaken, 't welk men op de volgende wyze doet.

Na de plaats geregeld en met een Snoer of Pennen, afgetekent te hebben, die het Mest-bedde zo in lengte als breete moet hebben, zo draagt men in Manden of brengt met Kruywagens, van daarze begint tot daar het zelve eyndigd, de Mest die van den Hovenier met een yzere Vork in yder laag het onderste boven word omgekeerd, zodanig dat al de toppen van de Mest

binnewaards leggen, en het bovenste een rugge schynd te zyn. De eerste laag die gemeenlyk 4 Voeten breed en lang is, of wel wat langer als breed gemaakt zynde, gaat den Tuynier op dien voet met een tweede, derde laag &c. voort; dezelve met de rug van de Vork, of met treden der Voeten effen en gelyk makende, om indien dezelve op de eene plaats magerder dan de andere was, daar in aanstonds te voorzien; en zo gaatmen van laag tot laag voort, tot dat het Mestbedde de beoogde lengte, breedte en hoogte heeft; de hoogte is gemeenlyk van 2 tot 3 Voeten, en is wanneer die gezet en gezonken is, wel een groote voet gezakt.

Op den top of het bovenste van deze Mestbedden, worden sommige Planten, die onze Luststreek in 't open Veld niet zou kunnen voortbrengen, gezet; als by voorbeeld de Radys, kleyne Salade, Aardbyen, Komkommers, Meloenen &c. en om die te bekomen, maakt men Mestbedden in de Maanden van November, December, January, February, Maart en April; deze Bedden moet men met een goed deel fyne Mest overdekken en hette genoeg hebben, om die, in fyne Mest en aan de Planten die daar in groeijen over te zetten; overzulkus moeten deze Beddingen, die eene uytvinding van de Tuyniers is tegens de Koude; dat is tegen den wreden Vyand van de groeijing, wel gemaakt wezen.

Men maakt ook Mestbeddingen tot voortteeling der Champignons, in alle getyden van het Jaar; deze kan men alle Maanden wel maken, maar niet dan drie Maanden daar na beplanten, wanneer derzelver grootste hitte over is, en zy van binnen beschimmeld zyn; men maakt deze in nieuwe en zandagtige Aarde, waar in men een groeve ter diepte van een halve voet maakt, met twee a drie duymen Aarde, als een rugge overdekt, en daar over een halve voet groeve drooge Mest.

Het onderscheyd dat 'er is tussen die, welke in haare warmte, Planten moeten voortbrengen, en die waar uyt de Champignons of Paddenstoelen moeten voortkomen, bestaat daar in, dat de eerste geen groeve in de Aarde vereyssen als de laatste, die men zulx ter diepte van een halve voet doet, ten waare het geschiede om zulke diepe Beddingen te maaken, dat het bovenste niet

niet hooger als de Aarde van weerkanten zy, bestaande ten anderen het onderscheyd daar in, dat de eerste soort plat en boven effen, en de andere met een bultige rug moeten zyn.

Dit onderscheyd bestaat mede daar in, dat de eerste vereyfsen van een genoegsame veelheyd van fyne Mest overstrooid te werden, zo dra als dezelve gemaakt, en maar zeer weinig op de andere Beddingen; dienende deze oude fyne Mest, om de Bedden door haare zwaarte te eerder te doen zakken en verwarmen. Om 'er gemeene Planten, te wecten kleyne Saladen, Planten van Meloenen en Komkommers te zaaijen, Latouw om te kroppen te Planten, en Aspergies om uyt te graaven, zo overdekt men dezelve 6 a 7 duymen hoog met oude fyne Mest; en zo het is om 'er Radys op te zaaijen, of Zuuring, Meloenen, of Aardbeey-planten te pooten, zo brengt men 'er ter hoogte van een voet over.

Alvoorens men zaaid of herplant wat het zoude mogen wesen op een nieuw gemaakte Bedding, zo moet men 6 a 7 en somtyds 10 of 12 dagen laten verloopen, om de Bedding tyd van zig te verwarmen te geeven, als mede om die hette welke te geweldig is te doen verminderen; welke laatste men gewaar word, wanneer de Beddinge is gezakt, en dat men de hand in de fyne oude Mest steekende, maar een gematigde warmte ontmoet; alsdan is het dat men de fyne boven-Mest bereyd met een deel van een voet breed, en zo wel daar tegens aankneed met de rechterhand, dat hoe rul deze Mest anders van aard is, dezelve egter de plank weggenomen zynde, staan blyft als of het een vast lighaam was, waar na men zig schikt om die te gebruyken. Indien men eerder tot Zaaijen of Planten kwam, of langer daar mede vertoefde, zoude alles vergaan, of in wanorde wesen; de warmte van het Bedde kan in staat blyven van zyn werk te doen, tien of twaalf dagen na datze bezaaid en beplant is, maar als men dien tyd voorby zynde, bespeurd dat de Bedding te veel verkoud is, zo moet men met goede groove nieuwe Mest leggen in het geen men rondsom ter breete en diepte van twee Voeten heeft uytgegraven; dog 't en is niet altyd noodig dat men 'er nieuwe Mest by doet, dewyl men dikwils met alles om te spitten kan voldoen, indien anders de daar

in zynde Mest niet al te veel is verrot; deze roering is genoeg om de warmte te vernieuwen voor nog 10 a 12 dagen.

Indien het Aspergies of Aardbyen zyn, die men van haare Bedden heeft gefcheurd, en vervolgens op deze Beddinge verplant, en de koude vreezen doet, zo moet men dezelve met Glaaze Klokken of Glaaze Raamen dekken; en om verder te beletten dat 'er de vriezende koude niet zoude indringen, en het daar onder zynde bederven, zo bediend men zig van groove Mest of matten van Stroo over de Klokken en Raamen heen te leggen, wanneer de Planten dus bewaard, niet nalaaten zullen vrugten voort te brengen.

Deze behandeling is goed en gemaklyk ten opzichte van de Zuuring, want dezelve bezielde zynde van de gemaatigde hette van het Mestbedde, zo spruytze binnen 14 dagen of daar omtrent uyt, alzo wel als die, welke in volle Aarde gezaaid is in de Maand van Mey; maar voor de Aspergies is het zo goed niet, om dat deze uytgerukt en weder herplant zynde, zo fraaije steelen niet maaken, dan als men die uyt de volle Aarde uytgraafd.

Waar uyt volgd dat het beste voor de Aspergies en voor de Zuuring is, dat men de Aarde uyt de Paaden tusschen twee Bedden ter diepte van 2 Voeten uytgraafd, en vervolgens met brocijende Paardemest vult, om de nabuurige Aarde te verwarmen; en wanneer de Aspergies beginnen op te schieten, zet men Klokken over yder Plant, of wel men overdekt het gantse Bedde met Glaaze Raamen; de warmte in de Paaden moet men onderhouden, met die om te spitten, het onderste boven te werpen, zelfs met daar brocijende Mest op nieuw by te doen, en daar en boven met groove drooge Mest te overdekken, of wel door de Klokken en Raamen, en met Matten van Stroo. De Planten der Aspergies in dezer voegen verwarmt, en onder deze Klokken of Raamen een warme Lugt, als of men in April of Mey was vindende, schieten eerst Roodagtig uyt en worden cyndelyken Groen en Lang, even als de natuur zelfs uytwerpt in heet en gematigd weer. Het eenigste ongemak van deze verwarming is dat aangezien zy geweldig heet moeten zyn, ont door de koude Aarde te kunnen doordringen, de voeten der
Plan-

Planten daar van bederven, en in steede van anders 15 Jaaren goede Vrugten te geeven, zo dragenze maar zeer weynig.

De Aardbeyen die men op Bedden in dezer voegen verwarmd, beginnen in January steel te maaken; bloeijen in February en Maart, en geeven in April en Mey vrugt; de beste behandeling is dat menze in de Maand van September in Potten met goede ligte Aarde poot, en in December op Bedden van kleyne Latouw die men voor Salade snyd, gemengd met Kervel, Kers &c. met de toekruyden, van Balsen, of Kost, Dragon &c. als mede om Radys &c. te hebben, zo maakt men als boven gezegt is Bedden, en men doet het Latouw-zaat omtrent 24 uren in een zakje gedaan, in Water weken, waar na men het daar uyt neemt, en in een hoek van de Schoor- of Haardstede, of een andere warme plaats hangd te verzygen, wanneer het warm word en uytshiet, 't welk men dun in een Voore twee duym diep, en van gelyke breete in het Mestbedde gemaakt, zo dik zaaid dat het de gantsse grond van de Voore bedekt, men strooid eenige oude fyne Stof-mest daar over heen, dekt het met Glaazen of Matten van Stroo, op dat de Vogels het niet oopen, de warmte niet vervlied, en de Vorst het gezaaide niet vernield. Men neemt 5 a 6 dagen daar na, wanneer het gezaaide mooy opschiet, de Matten weg, en in 10 a 12 dagen wanneer het door de koude niet gekrenkt word, is deze Latouw bekwaam om met een Mes afgesneeden, en tot Salade gebruykt te werden; met de Kervel en Kers word even eens gehandelt, behalven dat men het Zaad ongeweeckt zaaid.

Aangaande de toekruyden van Kost, Dragon, en andere, dezelve plant men op de Mestbedden even als in volle aarde. De Radys aangaande, word het Zaad niet te schieten gelegd, om dat de Huyd zo teer is, dat het in minder als een dag zyne krachten zou uytgeschooten hebben.

Om in 't Voorjaar Petercelie te hebben, is het goed dat men in 't begin van November en December daar mede eenige Mestbedden bezaaid, en zig daar van bediend tot dat die in February in de open Aarde gezaaid, bekwaam is geworden om te gebruyken.

Geduurende de gantsse Maand van January blyft men zaaijen
K onder

74 OEFFENING EN BEHANDELING

onder de Klok en op de Mestbedden, Latouw om te verplanten; om kleyne Latouw tot Salade te hebben, zo moet men de blanke Kronkelige-Latouw dunnetjes onder de Klok zaaijen, en eer men 'er ict van gebruykt zo lang wagten tot datze haar tweede blad heeft gelchooten; wanneer die te dicht en dik opkomt moet men dezelve dunnen. Men zaaid mede onder de Klok in deze Maand om te verplanten, Beet, Bernagie, Ofsitong &c.

F E B R U A R Y.

In deze Maand gaat men met dezelve arbeyd van de voorgaande voort, indien men de voorzienigheyd en gelegentheyd heeft gehad om dezelve te beginnen, anders steld men zig in staat om zulx met ernst aan te vangen; hierom spit men de Aarde om, indien het Vriezen zulx toelaat, en in 't laaft van de Maand of wel half Maart, en later tot in 't midden van April toe, zo zaaid men in volle Aarde 't geen langzaam opkomt; als by voorbeeld alle soorten van Wortelen, Krooten, Pinstenaken, Suykerwortelen, Beetwortelen, Scorfonnere en voor al Petercelie: Men zaaid Uyens, Look, Praay, Zuuring, vroege Erten, Boonen, wilde Chichory en Pimpernel.

Indien men Krop-Latouw op den Herfst in volle Aarde op een schaduwagtige luuwe plaats gezaaid heeft, zo verplant men die onder de Klok op een Mestbedde, omze in tyds te doen kroppen; voor al verplant men de witte Krul-Latouw in de Maand Maart gezaaid, welke beter als de andere tieren.

In 't laaft van deze Maand begint men wat Groene Porceijn onder de Klok te zaaijen, maar de Goudgeele is te teer om voor de Maand Maart gezaaid te worden.

Men verplant de Komkommers en de Melocnen (indien men 'er heeft die sterk genoeg zyn) op een Mestbedde in de luuwte van Muuren of Windschuttingen.

Men zaaid mede de eerste Sluytkool, indien men 'er geen in een kweekery heeft, welke in Augustus gezaaid en in October in de kweekery zyn geplant; men verplantze met die zorg te dragen dat men het niet eer doet voor dat de Stam schynd te beginnen.

Men

Men maakt maar Mestbedden die men van nooden heeft tot Radys, kleyne Salade, en om alles op te kweeken dat in volle Aarde moet verplant werden; men bezorgd de verwarming der Aspergies te onderhouden, en die goed zyn te verzamelen; het zelve doet men mede van de Aardbyen die op Mestbeddens staan.

De Radys moet men, in wat tyd het ook is dat men die plukt, in bosjes binden en in water leggen, of anders wordenze slap en blyven al te scherp.

M A A R T.

In het begin van deze Maand word men ligt gewaar welke Tuyniers luy zyn geweest, doordien zy van het geene de neerstige te voorfchyn brengen niets hebben, en dat zelfs hunne Landen meerendeels nog niet bezaaid zyn, hoewel 'er het weer gunstig toe was; derhalven moet men niet nalaaten van de eerste zaaijingen in de volle Aarde te doen, en verder het geen waar van in de Maand van February is vermeld. De goede Tuyniers moeten de bezaaide Bedden met verrotte Hof-Mest bedekken, ten eynde de begieting en zwaare Regens de Aarde niet te veel neerslaan en een Korst krygt die het Zaat belet door te breeken. Men moet met een Klouw de Aarde uyt het midden der Bedden na de kanten haalen, op dat 'er het Water van de besproeyinge en den Regen daar mag indringen, en niet daar van in de Paaden loopen.

Het middel om te maaken dat de gezaaide Zaaden wel van Aarde overdekt zyn, is, dat men de Aarde met een goede Vork heel wel het onderste boven keerd.

Half Maart en niet laater maakt men de Mest-Bergen om de eerste Meloenen te verplanten.

Men zaait onder een goede Luuwte in volle Aarde alles wat in dergelyke moet verplant werden: als by voorbeeld Latuuw; van de Lente, die men in 't laast van April of begin van Mey verplant, te weeten de Witte Kronkelige Latouw; de Perpignanse die groenagtig en mede kronkelende is, en verscheyde andere soorten die byna twee Maanden moeten gezaaid zyn, eer

datze het verplanten kunnen verdragen: Men zaaid ook Sfluytkool voor de Natyd, als mede Bloemkool, om dezelve in 't eynde van April of begin van Mey ter beogder plaats te planten, en indien ze te dicht ftaan zoo verplant men ze in de Kweckery omze sterker te doen werden.

Men zaaid Radys in de volle Aarde, onder al de Zaaden die men wil, zy bederven niets, mogen in 't begin van Mey geplukt werden, eer datze de Zuuring, Kervel, Petercelie, Praay &c. te sterk zyn van ze te kunnen hinderlyk wezen.

Men zaaid half Maart Pompoenen op Mest-Bedden, omze in het begin van Mey te verplanten.

De beste tyd om het geene van Mest-Bedden komt in de Aarde te planten, is in 't laaste van April of begin van Mey, ten zy het Latuuwen waaren; de Aarde waar in men ict van de Mest-Bedden komende plant, moet wat verwarmd werden, om de Planten nog eenige warmte te doen hebben, of anders zo verrotten dezelve.

Men Poot voor de derdemaal wat meer Erten, en zulks moet men alle Maanden eenige doen.

Men Zaaid in 't begin van deze Maand wat Chichory dunnetjes, om omtrent St. Jan witte te hebben.

Wanneer men weet dat de Paden der Mest-Bedden waar op men Aspergies heeft van zeer grove Mest zyn gemaakt, en datze toonen geen Warmte genoeg te hebben, en het heet weer maakt, zo moet men die tamelyk begieten; ten eynde dat het daar in zynde Stroo dus bevoogtigd zynde, zig te gemakkelyker mag verwarmen en broeyend werden.

Men Zaaid in 't laaft van deze Maand of liever half Aprileen weynig Cellery in volle Aarde, om daar van laater in Augustus of September te krygen; de Cellery heeft gemeenlyk een Maand van nooden eer datze opkomt; en men Zaaid mede ter zelve tyd een weynig op Mest-bedden om daar van vroege te bekomen.

Men begint de Artichokken een weynigje te ontdekken, en men begint de Grond niet om te spitten voor dat de volle Maan van Maart voorby is.

Half Maart of zelfs vroeger, indien het zagt weer is, begint men

men op Mest-bedden onder de Klokken groote Porcelyn te zaayen.

De Sluytkool die men in November op een luuwe plaats in de Kweekery gezet heeft, begint men te verplanten, maar geen van die beginnen uyt te schieten.

Men Zaaid op de eyndens der Bedden wat Aspergie-Zaad, om voorraad van Kweekelingen te hebben, en is de behandeling even als met ander Zaat geschied.

Men beplant de Vakken van Aspergies welke men van nooden heeft, en om dit te doen neemt men 2 a 3 Stalplanten byeen; men spreid de Wortels daar van uyt; men besnoeidse maar weynig, bedektze vervolgens met 2 a 3 duym Aarde, men plantse in 't vierkant anderhalve voet van den anderen; indien men het op Bedden doet zo zyn die gemeenlyk 4 goede voeten breed om'er 3 Ryen op te planten, maar indien menze des Winters wil verwarmen met Mest in de Paaden te doen, zo moeten de Bedden maar 3 voeten breed wezen: Ingevalle men een drooge Aarde heeft moet men het Bedde wel een goede Spa diep uytgraven en dus aan de Paaden als een rug geven; maar indien men vogtige Aarde heeft is het best het Bedde niet uyt te hollen, maar moetse in tegendeel wat hooger dan de Paaden houden; ten eynde dat het Winterwater daar uyt mag wegzakken en de Planten niet doen verrotten, die niets meer als de al te groote Vogtigheyd vreeld: Gedurende de Zomer moet men de Aspergies zo oude als jonge vlytig wieden: In de Maand Maart moet men de Aarde omtrent een half voet diep omspitten, op dat de jonge Aspergies te vryer zouden uytſchieten.

De Radys op Mest-bedden gezaaid zyn zo goet niet als die men in volle Aarde zaaid, maar Voosagtig; egter zaaidmen'er eenige van om voorzien te zyn, tot dat die in gemeene Aarde gezaaid, in Mey beginnen geplukt te kunnen werden; men kan die mede in al de Maanden hebben, indien men zorge draagd van dezelve van tyd tot tyd te zaayen, dog maar weynig tefens, en datmenze rykelyk begiet.

In het begin van deze Maand zal het ook tyd zyn van het geene te verplanten waar van men Zaad wil winnen, als Look,
K 3 Uyen,

Uyen, en voor al de Witte, Knofflook, Snylook of Chaloten, witte Kool &c. men bint de Latuuw die moetende sluyten het niet en doet, en dit binden dwingtfc cenigermaten om zig tot Kroppen te moeten sluyten.

A P R I L.

Daar is geen Maand in het Jaar waar in meer als in deze in een Tuyn valt te arbeiden; de Aarde begint zeer bekwaam te worden, niet alleen om bearbeyd en omgespit te werden, maar ook om te ontfangen alles wat men daar in wil Planten of Zaayen; als Latuuw, Beet, Sluytkool, Bernagie, Bugloffe of Oflctong, Artichokken, Dragon, Kost &c. Voor deze Maand is de Aarde nog te koud, en na dezelve word dezelve te droog.

Erten in een warme luuwe plaats half October gezaaid, beginnen half April te bloeyen, welke eerste Bloefel men moet afknypen, gelyk mede de tweede en derde Bloem die daar na volgd.

Men befnoeid de Meloenen en de Komkommers, men gaat voort met de oude Mest-bedden te verwarmen, met nieuwe te maaken, en met Komkommers te zaayen omze in voorraad te hebben, tot die te verplanten in volle Aarde, die in 't laaft van de Zomer of begin van den Herfft Vruchten kunnen geven.

Het is in deze Maand datmen de zo genaamde roffe Maan heeft, en dezelve is onderworpen zeer winderig, koud en droog te zyn.

Men wied het Onkruyt dat zig onder de Moeskruyden opdoet, als mede uyt de Aardbeyen, Erten en verplante Latuuw; zelfs steektmen het met de Schoffel af om de Aarde te roeren, lugtig en ontfangbaar te maken voor de eerste Regen die'er valt.

Half April begintmen wat witte Chichory in volle Aarde te zaayen omze onverplant te doen wit worden; niets schiet 'er zo ligt in het Zaat als deze Chichory wanneerze dun gezaaid is.

Men

Men zaaid ten halve van deze Maand de eerste Spaanse Distel en in 't begin van Mey, de eerste zyn omtrent een Maand gezaaid eer datze opkomen, en de andere 14 dagen.

Men zaaid in deze Maand Zuuring, indien men daar van anders geen voorraad heeft; men zaaid die op Beddens in Vooren dat zindelyk staat, of in de ruyme Aarde, zo als men gemeenlyk doet; of men zaaidse wel langs de kanten van Vakken, om tot een Boordfel te dienen.

Men verplantse mede in Vooren van die, waar van elders gezegt is, en die maar omtrent een Jaar oud is, en voor al die van de groote soort; het zy dat de nootzaaklykheyd eenige Bedden heeft doen wegdoen, en dat men niet wil verliezen; of wel het zy dat men zulks voorbedagtelyk doet.

Men doet het zelfde voor de Venkel en de Anys; maar indien de sterke Winden en de Koude het niet beletten, zo geeft men aan de Meloenen die onder Klokken zyn een weynig Lugt, en zo allenskens meer en meer tot het eynde van Mey toe, wanneer men de Klokken of Raamen weg neemt indien men in een goede Lugtstreek is: Men ligt yder Klok met drie kleene Vorkjes behendig op, en indien wat lugt gegeven zynde, de Koude de Rank en de Bladen die buyten komen zou kunnen bederven, zo dekt men die beyde met wat drooge Mest.

In 't laaft van deze Maand verplant men de Radys, die men op Mestbedden aangewonnen en van dezelve genomen heeft, om een goede voorraad van Zaad op te doen, waar toe men neemt die, welke boven aan het meeste Rood en de minste Blaaden heeft; men heeft maar in een of meer Beddens met het Plant-zyer eenige gaten een voet van den anderen te maken, de Radyswortel daar in te steeken, de Aarde daar om heenen toe te plakken en te besproeijen, indien den Regen uw de moeite niet afneemt.

Uyt de Krop Jerusalemsse en Witte Krul-Latouw, voor de Winter als de Moerkroppen die op Mestbedden onder de Klok gewonnen zyn, zoekt men de beste uyt, omze by den anderen op Bedden een voet van den anderen te planten, met het Boor of Plant-zyer op datze in het Zaad mogen schieten.

Men Plant in deze Maand langs de Zoomen of Boorden der Bed-

Bed-

Bedden Thym, Saly, Majolyn, Hifop, Lavendel, Wynruyt, Alzem &c.

Men verplant de Latouwen van de Lente om te kroppen, en wel in deze ordre; de Witte-Krul-Latouw is de eerste en beste, als die de tederste en lekkerste is, maar vereyft een roefte en ligte Aarde, of voor al een Mestbedde om'er al in de Maand van February, de gantse Maart en het begin van April onder de Klok te planten; de groove Aarde past haar niet, groeid daar in niet alsbehoord, maar versmelt eerder; na deze volgen de Groene Krul, kleyne Roode, en veelerye andere Latouwen, waar van al de naamen byna niet zyn op te stellen, maar zyn ten voornaamste van den andere onderscheyden, dat de Bladen van de eene soort wat groender is en meer kruld dan de ander, en de een beter tot de Moespot en de andere tot Saladen is.

Men moet zorgvuldig de Slakken, die de nieuwe herplante Latouw en Kool zeer beschadigen, beoorlogen en verdelgen.

Indien de rouwe schraale Winden regeeren, zo als die gemeenlyk in deze Maand doen, zo moet men alles dat tot de Moespot behoord, ryklyk besproeijen, behalven de Aspergies.

Men gaat voort met de Meloenen en Komkommers te beinoeyen, men plant nieuwe op nieuwe Mestbedden, en zelfs zaaidmen'er eenige in gemeene Aarde in kleyne greppels vol met oude en meest vergaane Mest, zo als mede de Tuyndistel gedaan werd.

Men zoekt jonge Aardbeyen om voortte planten in een Kweekery, die men, indien de Aarde droog is een holuytgrave Beddedde zet, om'er het Regenwater dat vallen mogt te behouden, of anders in een Bedde dat voor het Noorden is, gedekt.

Men neemt de Artichokken op indienze sterk genoeg zyn, en men plant die welke men van nooden heeft in yder Groeve van 3 a 4 duym diep, en ruym derdehalve voet van elkanderen; yder Bedde moet 4 voeten breed wezen om'er twee ryen Artichokken op te zetten; op de kanten van de Bedden en tusschen beyde in 't midden van het Bedde plantmen Biet of Bloemkool.

Men

Men plant mede Aspergies, men voorziet de plaatsfen die ledig zyn, en men bezorgt dat de nieuwe Planten wel besproeid werden.

Men Bind mede de Latouw, die zig niet als behoord sluyt.

Men moet indien het in Maart niet is geschied, niet verzuy-men in deze Maand Petercelie, wilde Chichory en eerste Steek-raapen te zaayen; van deze zaaidmen de tweede half Mey, en de derde in het laast van die Maand.

Het is in deze Maand dat de Aardbeyen hunne Looten maaken, en moet naaukeurig toezien van die geene welke veel bloci-jen en geen knoopen maaken om Wortel te schieten, uyt te plukken; en zelfs ook die geene welke kort en ruyg van steel zynde, breede Bloemen, groote ruuwe en zelfs stekelige Blaa-den hebben, om dat dezelve meerendeels verloopen en niet Vrugtdragende zyn.

Men zaaid de laaste groene Komkommers den 10 of 12 van deze Maand om'er laate te hebben, en om'er in October te konnen Confyten, of met asijn in te leggen.

Men moet de Steelen der Aardbeyen veel afknypen, en zelfs eenige van die welker zwakke Plant te veel Steelen maakt; het afknypen bestaat daar in, datmen de laaste Bloemen en Knop-pen van yder weg neemt, om'er maar 3 of ten uysterste 4, die het eerste te voorschyn zyn gekomen, en welke de naaste aan de Aarde zyn, te behouden.

M A Y.

De Erten die men in de luuwte langs Rabatten van 6 a 7 voeten breed in October heeft gezaaid, beginnen de gedaane moeiten te vergelden, met den aanvang van deze Maand te bloci-jen, 't welk gemeenlyk 8 a 10 dagen duurd wanncerze begin-nen Peulhuysjens te krygen; en drie weeken laater moetmen die uytroppen: Op den 7 of 8 dag van de Maand moetmen de Bloemkool, Kappers, Spaansc Distel, Beet &c. verplanten, want zo men het eerder doet zietmen gemeenlyk datze steelen maaken, dat niet moet wezen; en over zulks moetmen niet langer als tot den 15 vertoeven, gelyk mede niet om Winter-

L kool

kool te zaayen: Men voltrekt zo dra als doentlyk is de tyyt: spruytfels der Artichokken, die sterk zyn en van nooden hebben onlast en gedunt te werden, af te knypen; en men Plant nieuwe, de Uyt spruytels zyn (al is het datmen onder aan geen Wortel gewaar werd) egter goed, indiens anders maar dik en blank genoeg zyn, en men kan'er van de meeste met zekerheyt op den Herfst Vrugt van verwagten; ook is het te wenssen datze geen cerder geven, om dat dezelve gemeenlyk zeer slegt zyn: De Beet kan men in 't midden van de Artichokken stellen, dat is te zeggen eene Plant Beet tussen de twee Stalplanten van Artichokken; zodaanig datmen aan d'eene kant een Ry heeft en aan de andere niet, om daar plaats te hebben, tot het gaan begieten, wieden, omspitten, inzamelen, en zelfs des noodig zynde te dekken.

De eerste Meloenen beginnen haar te zetten in het eerste Quartier of de volle Maan dezer Maand, maar voornamelyk zietmen dat zig dezelve zetten wanneer de Mestbedden, gedurende de volle Maan zeer heet zyn geweest, en minder als de Maan afneemt.

Men Zaaid rykelyk Latouw van Genua, men verplant dezelve en ook andere; men Zaaid Chicory om in 't laaft van July goede te hebben; deze laatmen dun gezaaid zynde zonder te verplanten Wit werden: Men verplant de Beet, en men kiest daar toe de Witte van de laaft gezaaide, want die is schoonder dan de Groene.

Men gaat met de aankweeking der Aardbeyen voort tot het eynde van deze Maand toe; men bind mede de Latouwen welke niet kroppen als wel behoorden: Na half Mey zaaidmen geen Latouw als Genuese, om dat de andere soorten te ligt opschieten.

Men verplant de Meloenen en Komkommers in de ruyme Aarde, en zulx in kleyne Groeven die met oude vergaane Milt gevuld zyn: Men Plant mede op Mesthopen gewonne Pomponen in diergelyke Gaten 3 vadem van den andere; en indien het niet regend zo dektmen die d'eerste 5 a 6 dagen met het een en 't ander, dewyl haar anders de hette van de Zon doet verwelken en zelfs dikwils vergaan.

Men

Men zaaid een weynig Erten van de grootste soort, en men zet'er stokken by, om datze dan meer Vrugt als anders geven.

Men verzuymd niet, indien de Zon heet is, de Planten ryklyk te begieten: Men mag het verplanten van Porcelyn om Zaat te winnen tot het eynde van deze Maand blyven doen: Men gaat voort met de Meloenen te snoeyen; na Mey verplantmen'er geen, maar wel Komkommers.

In 't laast van deze Maand begindmen de Celdery te planten en dit op tweederleye wyze; te wecten in holgemaakte Bedden als de Aspergies, drie ryon op een Bedde, en yder Plant omtrent een voet van den andere, en dit is de beste wyze om wanneerze wat te sterk zyn, met Aarde te konnen aanhoogen, of wel men verplantse in open Aarde even wyt als boven van den anderen, op den Herfst bintmen die met 2 a 3 banden, men neemtse met de Aarde op, omze te verplanten zo naby den anderen als men kan, omze te beter met groove drooge Mest te konnen overdekken; waar door dezelve witter werden en zig tegens de rym der koude beschermen.

Men zaaid ook in deze Maand, of in 't begin van de volgende d'eerste witte Kool voor den Herfst en de Winter, de sterkste die men in July verplant, worden op den Herfst geeeten; en de zwakste die men in September en October verplant, en voor al die wat groenagtig vallen, zyn voor de Winter.

Men blyft onder ander Zaat, even als in de twee laaste voorgaande Maanden, eenige Radysfaat te zaayen.

Men neemt de tyd waar, indien'er zachte Regens vallen, of dat het een vogtige lugt is, van het geen onder Klokken of glaaze Raamen staat te ontdekken, om voor een besproeying te verstrekken, als om de Bedden tegens de openlugt te verharden.

Indien de Aarde van de Moestuyn zandig en droog is, zo tragtmen door kleyne greppels het Water dat somtyts by Stortregens en Vlagen valt, te laten loopen na de grond die bebouwt is, om het zelve niet vrugteloos in de Gaanderyen te laten uyt droogen, maar indien de Aarde te zwaar, te Vet en te vogtig is, zo doctmen het Water daar van wegloopen in de

Dreeven, of anders door steene Riolen buyten de Tuyn; en even hierom moet de Grond schuyns leggen, om te kunnen afwateren.

Men moet in deze Maand de groote witte Wormen uytrooisen, die anders de Aardbeyen en gekropte Latouw bederven: Men moet ook de Bietwortelen en Pinftenaken die te dik staan, dunnen, en de uytgerukte elders planten.

J U N I.

In deze Maand heeftmen geene Mestbedden voor de Meloenen van nooden, maar men kan'er maaken voor laate Komkommers: Men kan nog tot den 12 of 15 van de Maand toe eenige Artichokken verplanten, om'er in 't naast volgende voorjaar (wel besproeid zynde) sig van te bedienen, de begietingen zyn vrugteloos, indien het Water niet tot aan den Wortel toe doordringt; en overzulks moctmen zo de Plant veele Wortelen heeft, te grooter begieting maaken, voor al in een drooge Aarde; maar in vogtige en zwaare Aarde moctmen die zo dikwils niet begieten.

In het midden van deze Maand verplantmen de Look een halve voet van den ander in een Gat van ruym 6 duymen diep, datmen met een Tuyn-boor maakt, en men legt'er maar een in een Gat, zonder de Aarde, waar in de Look staat te raaken; gelyk als men met alle Planten diemen uytboord en elders Plant gewoon is te doen.

Men gaat voort met Chichory en Genuese Latouw te zaayen, om als het van nooden is het overige van de Zomer te verplanten: Men verzameld het Zaat van de Kervel, die het eerste van het Jaar ryp word op de Steelen van die, welke op den Herfst is gezaaid, dat is, men snyd al de Steelen af, en men laatse droogen, waar na die als Koorn gedorst en zelfs gewand werden: Men handeld op gelyke wyze met al de Zaden die men inzameld, yder op zyn tyd, en voor al in de Maanden van July en Augustus, goede zorge dragende dat het van de Vogels, die'er op verlekkerd zyn, niet geeten werd.

Men verplant de Beet, om op den Herfst schoone te hebben;

zy

zy tieren wel, wanneerze tusſen twee Ryen Artichokken ſtaan, en men moetze anderhalve voet van den andere zetten, men moet het Onkruyt zorgvuldig uytroeyen, op dat het niet in het Zaat ſchiet en het goede verſtikt: De Komkommers moetmen alle dagen ryklyk begieten, en de Meloenen redelyker wyze twee a driemaal in een week.

De zwaare Aarde moet men dikwils roeren, omze geen tyd tot hart worden en ſplyten te geeven. Men ſpit om dezen tyd doorgaans alle Moestuynen om, en de beſte tyd om zulx aan de drooge Aarde te doen, is kort voor, na, en zelfs terwyl het regend, ten eynde het Water ſpoedig en voor dat de hitte komt in de Grond zakke; dog aangaande de zwaare en vogtige Aarde moet men een droog en heet weer waarneemen, en om op te droogen en te verwarmen: Zorgvuldige Tuyniers maaken Grep-pels, om het water van de Stortregens die om dezen tyd val-len, dwers in hunne Parken te leyden, en voor al wanneer de Aarde ligt is; maar het tegendeel doet men wanneer de Aarde te zwaar is, om het water buyten de Vakken te laten loo-pen.

De wilde Porcelyn begint in 't eerſt van Juny te voorschyn te komen, duurd tot het eynde van July, en men moet'er het Onkruyd wel uytklouwen; men zet by de Erten Stokken, en men Zaaid of poot Erten om'er in de Maand September van te hebben.

J U L Y.

Deze Maand vorderd een groote neerſtigheyd en werklyk-heyd in den Tuynier, om dat geene te doen dat hy de voor-gaande Maand niet heeft kunnen verrigten, en met de eygenſte arbeyd voort te gaan, behalven de Meſt-bedden of Bergen: De groote hitte doet zonder begieting veel bederven, en bren-gen met dikwils herhaalde beſproeyingen ſchoone Vruchten voort.

In deze Maand is het datmen veele zaaden inzameld, en dat men Chicoryen zaaid voor den Herſt en de Winter; men zaaid ook Latouw, om daar van goede in 't laaſt van den Herſt te hebben.

L 3

Men

Men zaaid mede nog eenige Prey en Beet voor den Herfft als mede eenige Radys, in een vogtige of zeer begooten Grond, om'er in 't begin van Augustus te hebben.

Men begint de witte Kool te planten om daar van in 't laaft van den Herfft en 't begin van den Winter van voorzien te zyn: Men zaaid Koniglyke Latouw, en ten halve van deze Maand vierkante Erten, om'er in October te kunnen plukken.

AUGUSTUS.

Haly Augustus begintmen Spenagie te zaayen, om zo halv September te snyden: Latouw, om ze gekropt op het eynde van den Herfft en gedurende de Winter te hebben: Men verplant de Aardbeyen die men op hooge Bedden gewonnen heeft: Men verzameld de Zaden van Latouw en Radys, zo dra als de Huysjens droog schynen zo trekt men de Plant uyt en laat alles droogen: Men verzameld mede het zaad van Kervel, Look, Prey, Uyen, Chalotten of Snylook.

Men zaaid Radys in volle Aarde voor den Herfft: Op een goede plaats Sluytkool, om ze in Kweekery in de luuwte te zetten, alwaar ze de Winter over moeten blyven, om in de Lente op haar plaats verplant te werden: Men zaaid de gantse Maand door Latouw op een luuwe warme plaats, zo om daar van in 't laaft van September of 't begin van October in een Luuwe plaats te verplanten; als ook om'er te hebben die tegens koude verhart is, welke men na de Winter in open Aarde in Maart, of op Mestbedden al in February kan verplanten, en indien de Winter koud is, moet men ze met wat lange Mest dekken: Men kan ook eenige Uyen zaayen om'er in 't volgende Jaar vroeg in de Maand July goede te kunnen hebben, dog het is goed dat men deze in de volgende Maand Maart verplant: Men besproeid veel; men verplant de Chichoryen een groote Voet van den anderen en zelfs Latouw, die op den Herfft en in de Winter zeer goed zyn: Men verplant de Winterkool, men bint de Chichory, met een, twee of drie banden indiense hoog is; maar de bovenste bant moet de slapste zyn, of anders berst zy terwylse Wit word ter zyden uyt: Haly Augustus begint

DER MOESTUYNEN. 87

gint men de Zuuring met oude Mest te dekken na dat men die eerst kort heeft afgesneeden, om kragt te doen krygen, wanneer de Mest daer over een goede duym dik gestort is, is het genoeg, want indien men daar over meer deed zou dezelve verrotten.

Men zaaid nog Zuuring, Kervel en Prey: Men rukt de Ranken van de Aardbeyen uyt, om de oude Planten te kragtiger te houden, en wanneerze geen vrugt meer dragen, dat in het laaft van July of het begin van Augustus is, zo snydmen de oude steelen en bladen af, op datze nieuwe mogen voortbrengen.

Men snyt ook de oude steelen van de Aartichokken af, na dat'er de Bollen afgenomen zyn: Men zaaid Spenagie in 't laaft van de Maand, om in 't begin van de Winter te kunnen gebruiken: Men trekt de Uyens uyt de grond, wanneer de steelen beginnen te dorren, en men laats 10 a 12 dagen in de lugt leggen droogen, voor dat menze op Zolder of in een drooge plaats brengt en maaktse tot Riften, want indien men die opfloot eer datze droog waaren zouden dezelve verrotten.

Men verzameld de Chalotten en neemtze in het begin van deze Maand op; men trekt de Look uyt de Aarde, en men breekt de steelen en bladen af van Ajuyn, Beet-wortelen, Geelwortelen, Pistenaken &c, om te beletten dat het voedend sap boven niet uyt dampen, maar nederwaards het geen in de Aarde is, doet groeijen en dik werden.

SEPTEMBER.

In deze Maand behoord de grond van een Tuyn allerwegen met Moeskruyden, het zy gezaaide of verplant en bezet te wesen: Men verrigt daar in de eygenste arbeyd als in de voorgaande Maand: Men maakt Bedden voor Paddestoelen: Men verplant de Chichory, maar digter aan den anderen, als in de voorgaande Maanden, dat is een halve voet van den anderen, om dat zig de toppen niet meer zo wyt als te vooren uytzetten.

Men moet meest alle ledige plaatsfen tot den 15 en 20 van deze Maand beplanten: Men zaaid voor de derdemaal Spenagie om

om in de Vasten en op de Kruysdagen te gebruyken: Men verplant nog Winterkool, en voornamelyk die van de grootfte foort zyn; men kan ten halven van deze Maand eenige Bedden met Zuuring bezaaijen, of verplanten, konnende voor het Vrienzend weer nog sterk genoeg wezen, om in de Winter te konnen gebruyken.

Geduurende deze Maand brengt men van de Kweekery nieuwe Planten van Aardbeyen in de plaatfen daar verstorvene staan, en men begintse aanstonds, zo als men ook alles dat verplant werd moet doen.

Men bind met dunne Tienden, of Stroo eenige Spaanse Distels en ettelyke Planten van Artichokken, om'er 14 dagen of drie wecken daar na te hebben die Wit zyn, men moet bezorgen datze regt over eynde blyven staan, anders vallenze om, en bersten aan d'eene kant, en op datze van de Wint niet omgevaaid werden, moet menze daar een voet Aarde om heen leggen.

Men verplant in 't eynde van deze Maand, van de Kweekery in een Luuwe plaats Sluyt-Koolen, om voorts in de Winter in een behoorlyke Grond te herplanten: Men verplant van het midden dezer Maand tot den 15. van Oÿtober de Schulp-Latouw, op een welbeschutte plaats tegens het Zuyden en het Oosten, om daar van gekropte, in de Vasten, en degantse Maand, en ook van April en Mey te hebben.

Men bind de Cellery beneden met een band of twee, waar na men die aanhoogd met zeer drooge groove Mest, of Aarde, om dezelve te doen Wit worden; maar het binden moet in geen al te droogen weer geschieden: Het zelve moet omtrent alles dat men bind waargenoomen werden, vervolgens snytmen de uysterste eynden van de blaaden af, ten eynde dat'er geen Sap meer opwaards ga, maar in de voet der plant blyve en die doen dik werden.

Men bind mede de Blaaden van zodanige Bloem-Koolen, waar in men ziet dat de Bloem zig begint geslooten te laten zien.

De afgesnede Zuuring overdektmen met oude en meest verteerde Mest. In deze Maand en geduurende de gantse Herfst is het dat alle Tuyniers om Regen wenschen.

In

In deze en de voorige Maand verplant men Chicory en de Krop-Latouw, deze moeten het haare gedaan hebben, voor dat zig de Chichory uytgebreyd heeft, de begietingen moeten terwylen het heet en droog weer is, niet vergeeten werden. De goede Chicory voor de Winter, moet, indien de Aarde zandagrig is, gezaaid wezen van half Augusty tot St. Lambert of den 17. van deze Maand toe; en indien de Aarde wel zwaar maar niet kleyagtig is, moetenze vroeger en voor al zeer dun gezaaid werden, op dat dezelve ten eynde van een Maand, de dikte van een vinger hebbende, mag verplant werden: Men moetze tot half September, 6 a 7 duymen van den anderen planten, omze een tweede reys te kunnen verplanten, nader by den anderen, zonder iet van de Wortel die aardvast is te shyden, twee a drie vingeren breed, in drooge en zandagtige, of ten minsten afhellende Grond, en dezelve geduurende het Vriezend weer dekken, om te beletten dat de Koude die niet tot in het hart bederven, dus gedaan zynde blyfze tot in de Vasten goed, dat die, dewelke voor de felle Koude groot is geworden, niet kan doen.

OCTOBER.

In deze Maand bezorgt men voor alle dingen, dat de Celdery en de Distels bereyd zyn: Men Plant veel Winter-Latouw, en zelfs op oude Mest-bedden of Bergen om ze te verwarmen, en goed in 't midden van November te hebben.

Men zaaid in 't begin tot den 10 van deze Maand Spenagie, om daar van in de Kruysdagen voorzien te zyn: Men zaaid mede de laatste Kervel, ten eynde datze voor het Vriezend weer opgeschoten zy, en zig vroeg in het volgende Jaar in het Zaad zetten.

In den aanvang van deze Maand, zo begint men, indien het in de voorige Maand niet geschied is, de Mest-bedden te slegten, om van die meest verschimmelde Mest langwerpige en bultbergen te maaken, om'er Paddestoelen op te winnen.

Men verplant op deze hoog-gerugde Bergen mede de Winter-kool, men legt al de Mest-aarde op zyn zelve, en de meest

M ver-

verrotte Mest op de Aarde die te Mesten is : Men plant mede nog veel Winter-Latouw , in luuwe plaatsen.

Men moet de Veenagtige en vogtige Gronden , de laastemaal omspitten gedurende deze Maand , om het onkruid te doen vergaan , de Tuyn zindelyk te maken , en de Aarde een korst te doen krygen , op dat'er het Winterwater niet indringe , maar eerder na de laagte zakken : Men snyd de oude Kervel af , ten eynde dezelve nicuwe scheuten mag geven.

NOVEMBER.

In deze Maand begint men eene Lente te maken door middel van Mest-bedden , waar op men Sny-Latouw , Kervel en Kool zaaid : Men plant Latouw om onder de Klok of Raam te kroppen : Men verplant daar op de Moesplanten van Balsam of Kost , Dragon en Melisse : Men verplant Zuuring , Wilde Chichory , Petercelie : Men zaaid Erten , Boonen , Petercelie , Pimpernel , en indien het weer nog goed is zo voltrekt men het planten der Latouwen , in een goede voor de Koude beschutte plaats.

Deze Maand is eygentlyk die van een grooten arbeyd , om het gebrek , gemeenlyk een medegezellinne van de Doodte tyd , die geen voorzienigheyd hebben gebruykt , te vervullen , want de Koude mist niet van eyndelyk een groote berooving te doen in de Tuynen der Luyards of verzuymige , overzulk moet men in den aanvang van deze Maand hoe mooy dat zig het weer houd , ruyge Mest brengen by de Chichoryen , Artichokken , Beet , Cellery , Look , Wortelen &c. om die binnen weynige uren daar mede te kunnen dekken , die welke het van nooden hebben , en dezelve in dezer voegen voor het bederf te bewaaren , en men moet niets overdekken , ten zy men alvooren het verwelkt en versienste daar van heeft gesneden.

In drooge Aarde hoogt men de Artichokken wat aan , maar in een vogtige grond zou zulk schadelyk zyn , en de Moesplanten verrotten , het is goed dat men de Artichokken dus gedeckt laat , tot dat de Volle Maan van Maart , die gevaarlyk is , voorby zy : Want veele Tuyniers door eenige mooije Maartse dagen verlokt , dezelve geheel en al ontdekkende , zyn oorzaak dat
hunne

hunne Artichokken verlooren gaan : Om derhalven tot de ontdekking te komen , moet men zulx trapsgewyze en allenkens doen , mitsgaders zorge draagen Mest by de hand te houden , om indien het weer begon te Vriezen , dezelve aanstonds te kunnen dekken.

Indien men Beet , Artichokke-bladen of Spaanse Distel wil doen wit werden , zo bind men die met 2 of 3 banden aan het beneden-eynde , men legt'er vervolgens lange drooge Mest ronds om , of wel Stroo dat men te zamen bind ; In drooge Aarde hoogt men de Artichokken wat aan , maar in vogtige niet , dewyl alsdan de Planten zouden verrotten.

Men snyd de steelen af van de Aspergies , het Zaad ryp zynde dat men zorgvuldig opstuyt , indien men in de aanstaande Lente wil zaayen , dezelve eerder af te snyden zou gevaarlyk zyn , zo ten opzichte van het Zaad dat vergaan zou , als ten aanzien van de Plant die kleyne ondeugende nieuwe scheuten zou kunnen uytwerpen.

Men neemt een mooye en droog dag waar , om alles , dat men gedurende de Winter wil bewaaren op te sluyten ; en daarom neemt men de Planten met de Aarde daar om heen op , om zulx , eer datze de Vorst geraakt heeft voor te koomen , en men plantze in de Stoove digte by den anderen : En dit zyn by voorbeeld alle soorten van Wortelen , Krooten , Pinsternaken en Roode Beetwortelen : Artichokken die gesloten zyn , dog de groenste zyn daar toe bekwamer als Spaanse , die teder zyn , en het Vriezen minder kunnen wederstaan , en ligtelyk aan de kant van de steel soude verrotten , de andere zyn harder , en deze zyn de Spaanse Distels , Bloemkool , Chichoryen zo de Witte als de Wilde , zelfs de Look en de Cellery , hoewel men deze buyten , wel gedekt zynde kan bewaaren , met dien verstande nogtans , dat men de Cellery wanneer die blank is , moet eeten , anders verrotze : Men moet zorgvuldig latere die in de Aarde kleyn blyft zonder veel gedekt te zyn aankweeken , en deze diend voor het laast van February en de Maand van Maart.

In 't laast van deze Maand , mag men de Aspergiebedden met Mest in tusschenpaden te bedelven , aanvangen te verwarmen ,

welke ten minsten 3 a 4 Jaaren oud zyn , dog zommige oordeelen beter dat men dit werk in de naaftvolgende Maand eerst begint , en egter is het niet ongeoorlofd dat men zulks al in de Maanden van September en Oëtober heeft onderstaan te doen .

De wyze verwarming geschied , dat men eerst de Padentwee voeten diep en anderhalf breed , indienze oorspronkelyk maar 3 voeten breedte hebben gehad , weg graaft , want daar moeten ten minsten 6 a 7 duymen Aarde ten wederzyde blyven , de Paden dus ledig gemaakt , vult men die met welbezonden en bewerkte heete Mest , zodanig dat in het eerste een groote voet hooger is , als de oppervlakte van het Bedde , 14 dagen daar na moet men deze Mest roeren en door andere nieuwe Mest mengen , om de warmte in twee naaste Bedden te vernieuwen , indien zy te veel verstorven schynen , zulx dat de Aspergies niet genoeg uytfschieten , deze zelfde vernieuwinge der Paaden , moet men vervolgens zo menigmaal doen als het van nooden is , en dit is gemeenlyk om de 10 of 12 dagen : Indien'er te zwaaren Regen of Sneeuw is gevallen , welke de Mest te veel heeft doen verrotten , zodanig dat de hette niet geweldig genoeg schynd , moet men dezelve geheel en al daar uyt neemen , en'er nieuwe in de plaats weder in doen , aangezien deze Paaden gestadig uytsteekend warm , ja heet moeten zyn , aangaande het Bedde waar op de Planten zyn , het zelve spit men zo dra als de Paaden gevult zyn , ter diepte van 4 of 5 duymen , om waarna men het Bedde mede 3 a 4 duymen hoog met lange Mest overdekt ; 14 dagen voorby zynde ziet men onder de Mest , of de Aspergies die van koude verkleumd en als half dood waren , niet beginnen uyt te schieten , en zo ja , zet men over yder van die uytkomen een Glaze Klok , welke men met lange Mest overdekt , en wel voornamentlyk des nagts , om te beletten dat de Koude van het Vriezen dezelve niet bereyke en t' eenemaal bederve : Indien het op den dag een mooie Zonneshyn maakt , moet men niet verzuymen de Mest van de Klokken af te neemen , op dat de Aspergies de stralen van de Zon die alles leevendig maaken mag genieten , door dit middel de Aspergies uyt de verwarmde Aarde te voorschyn komende , en een heete lugt onder deze Klokken ontmoetende , werden Rood en Groen , en
van

van de eygenste dikte en lengte, als die van April en Mey en zelfs veel beter, zo om datze geene ruuwigheyt van de lugt hebben gevoeld, maar in tegendeel haare volkomenheyt in veel minder tyd als de andere hebben gekreegen.

Ik voege hier by dat een welgewarmde Bedde Aspergies, geduurende 14 dagen of drie weeken ryklyken uytleverd, en dat den geene die van deze Vrugt liefhebbers zyn alle drie weeken in dezer voegen nieuwe Bedden kan verwarmen tot het cynde van Apil toe, wanneer my de Natuur verwittigd dat het tyd is, om met het geweld dat ik haar aandoe op te houden.

Men kan ook oude Planten in de Bedden aankweeken en op Mestbedden rotten, wanneer zy waarlyk opschieten, maar behalven datze zo schoon niet werden, zynse onderworpen van schielyk te vergaan.

Men verwarmd de Bedden met Zuuring, wilde Chichory, Petercelie beplant, even als men de Aspergies doet, maar zulks geschied gemeenlyk eerder op Mestbedden, als de gemeene Aarde; de uytkomst is spoedig en niet missende, om binnen 14 dagen zo schoone Zuuring te hebben als in de Maand Mey.

Men moet ten halve van deze Maand de laatste omgraaving van de drooge Aarde doen; zo om dezelve onindringbaar te maken voor den Regen en het Sneeuwwater, als om het onkruyt te doen vergaan, en de Tuynen eene zindelykheyt by te zetten.

Men houd de Kool die geflooten is op haar plaatze staan, of wel men verplantze met de Aarde waar in dezelve geworteld is, en waar van men Zaad wil winnen in een veylige plaats; en indien men in de Maand April gewaar word datze moeyten hebben van door te dringen, moeten boven aan daar in een diepachtig kruys snyden, en door dat middel zal de steel beter doorbooren: Het zelfde doet men in Mey aan sommige Kropfale, waar van anders de steelen niet wel opstygten willen.

Om by tyds, dat is omtrent Kersmisse of Ligtmisse Radys te hebben, zoo zaaid men die op Mest-bedden in het midden van deze Maand; de wyze hoe men de Mest-bedden moet maken, vind men in de Maand van February beschreeven, dog dat men ten opzigte van de Radys moet waarnemen is, dat men het Mest-bedde boven op met een stuk planks wat moet kloppen,

jen, om wat vaster grond te hebben en te belette datzē niet afrold in de gaaten waar in men de Radys moet zaaijen, en op dat het Bedde net bezaaid mag wezen, kan men een snoer met kryt, of kalk wit gemaakt neemen, en onder zyn tweē wel gespannen houden, en daar mede zo in de lengte als de breedte een streep 3 a 4 duymen van den anderen gaaten maaken met een Plant-pen ter dikte van een duym booren, 3 a 4 duymen van den anderen; men doet in yder gat 3 Zaadjes, en indien er meer in mogten vallen, zo plukt men de Radys planten die meer als drie uytspuyten, uyt, indien men dit verzuymd zo loopt men gevaar van veel loof en bladen aan de Radys te zullen hebben, en maar een dunne Vrugt: Zommige planten ryen Latouw dwers over de Bedden met Radys, in February en Maart, dog alsdan moetenze 7 a 8 duymen van den anderen gezet, en de Latouw ingezameld werden eer de Radys daar toe bekwaam is. Indien het hard Vriest, zo dekt men het Bedde vyf of zes dagen met Rogge Stroo, en omze voor de Koude van de Winter te beschutten zo overdekt menze met matten die op Latten rusten of Paaltjes die wat boven het Bedde uytsteken, en men stopt het zelfs aan de zyde toe, en wanneer het Vriezen merklyk mogt toeneemen en aanhouden, zo bedekt men zelfs de Matten met nieuwe lange Mest, maar wanneer de koude maar middelmatig is, is'er geen dekking van nooden, vermits de warmte van het Mestbedde haar genoeg beschermd, de Radys in dezer voegen gezaaid, komt ten eynde van 5 of 6 dagen te voorschyn, en alwaar het dat de gaten geen lucht hadden, zoo zullenze egter door het Rogge-stroo doordringen.

Men moet niet verzuymen om in het begin van deze Maand, de Celdery die men in Juny en July gepoot heeft, met de Aarde waar in die geworteld is te verplanten, waar na menze in de Sluytplaats brengt; of anders zo plant men die dicht aan een op een ander Bedde, om beter te konnen gedeckt werden.

Wanneer de Witte Rym of Ryp begint hartnekkig aan te houden, zo moet men de Winter-Latouw die onder een goede luumte geplant zyn te dekken, niet met drooge Mest uyt vreeze dat'er eenige vuyligheden mogten vallen in die beginnen te kroppen, maar met reyen en lang Stroo, waar op men een lan-

ge

ge stok legt, om te beletten dat niet van de Wind mogt opgeligt en weggedreven werden.

DECEMBER.

In deze Maand moet men voor alle dingen geen tyd verlooren laten gaan, om te doen dat men in de voorgige niet heeft kunnen verrigten; 't is in deze Maand dat de Moestuynen geheel en al ontbloot zyn van het geen haar behaaglyk maakt. De Vorst die zelden nalaat zig in deze Maand te doen voelen, niemand verschoond, en alles vernield dat van tederen aart is, om zyne strafheden te kunnen uytstaan; derhalven moet men indien het weer zulx toelaat het opsluyten, dekken, voltrekken dat men in de Maand van November niet heeft kunnen doen: Te weten Chichoryen, Spaanse Distels, Cellery, Artichokken, Wortelen, Bloem-koolen, Beet, Look &c. vooral moet men bedagt zyn te bewaaren dat men nieuwllyx mogt gezaaid hebben, als Erten, Boonen, Kropsaladen en andere, om de geneugte niet te hebben van in een verdrietige nagt te verliezen, dat men in twee of drie Maanden had gewonnen.

Men kan nog in het begin van deze Maand op eenige Rabatten of andere luuwe plaatsen, voornamelyk tegens het Zuyden Pooten, de eerste omze in de Maand Mey te kunnen gebruyken.

Men brengt al de verrotte Mest op de plaatzen die men mesten wil, en men strooidze daar over heen, ten eynde dat het Regen en Sneeuwwater daar door lopende, het Zout daar uyt mag gebragt werden een weynig onder de oppervlakte van de Aarde die men wil bezaaijen.

Een der voornaamste werken van deze Maand is, dat men in desselfs begin een Mest-bedde moet maken van lange nieuwe Mest, gemeenlyk vier voeten breed en drie hoog; en wanneer de groote hitte daar van voorby is, zo moet men daar op Zaaijen goede witte Krul-Latouw, en zo dra alsze sterk genoeg is (dat gemeenlyk binnen een Maand is) de schoonste Planten opneemen, en verplanten in de kweekery op een ander Bedde, en onder andere Klokken tot 21 a 25 toe onder yder; en om s'er

s'er te laten blyven tot datze t'eenemaal gekropt zyn, (t welk gemeenlyk in t'laast van Maart is) zo bezorgd men ondertussen die voor de Koude, zo met het overdekken van lange Mest die te verwarmen en te beschermen.

Wanneer men gedurende de Winter-Latouwen op Mest-bedden en onder de Klok aankweekt, moet men goede zorge dragen van de Klokken dikwiis op te ligten, om de doode Bladen weg te doen, anders bederven die veele andere, want een rottig Blad doet andere verrotten; zelfs moet men de Klokken, waar in veel vuyligheyd en vogtigheyd verzameld is, reynigen, en wanneer het een schoone Zonnenschyn maakt, moet men niet verzuymen de Klokken op te nemen, om de vogtigheyd die op de Bladen vergaderd, te doen opdroogen: Het voornaamste van alle is, dat men de Mest-bedden redelyk heet houd, door middel van goede verwarming, welke men van tyd tot tyd moet vernieuwen.

